

tenebant. 5° In his perpetuo crescentibus tormentis, cruciarius plerumque usque ad tertium, nonnunquam quoque usque ad septimum diem vivebat; hinc Pilatus audiens, Jesum obisse, rei veritatem à centurione militum exquisivit, Marc. 15, 44; hinc quoque latronibus, cum Jesu crucifixis, ossa frangebantur, ut morentur, et hæc adhuc die sepeliri possent, Joan. 19, 37; hinc Jesu quoque latex sinistrum miles lætæ perforavit, ut Videret, an dmtaxat deliquim passus, vel reapse mortuus esset; ast nullum vitæ signum observatum fuit, Joan. 19, 31, 37; quod si mortuus non fuisset, ipsa hæc lateris perforatio ei vitam ademisset, prout medici Eschenbach opuscul. med. de *Servatore non apparente, sed verè mortuo*, et Frid. Gruner Diss. inaug. med. de *Jesu Christi morte verà, non synoptica*, 1805, ostenderunt; pertusum enim fuit pericardium, hinc lymphæ et sanguis effluxit.

§ 257. *Executio supplicii.* — Sententias mortis à rego latas, milites prætorum exequébantur, sed etiam alius quicumque hoc officium sibi honori ducbat, 2 Sam. 1, 15, 4, 12. Reges Persiæ olim, ut hodieum latam mortem sententiam revocare non poterant, Dan. 6, 15, 25. Vel quoque passim proprio cingulo vinciebantur, et ad supplicium rapiebantur. Conf. Act. Ap. 21, 10, 14. Joan. 21, 18. — Homicida à vindice sanguinis, i. e., à proximo cegnato interficiebantur, de quo mox plura dicemus. Lapidationem autem testes inchoabant, et omnis populus prosequébatur et consummabat, Deut. 17, 7. — Magistratus romani suos quidem habebant lictores; ast sententiam crucis etate Cassarum exequébantur milites, ad quos vestes cruciarii quasi præda pertinebant, Matth. 27, 55. Marc. 15, 25. Luc. 23, 24. Joan. 19, 25, 24.

§ 258. *De vindice sanguinis, et de urbitus asyli.* — Executio supplicii, ex antiquissimo decreto divino, Gen. 9, 6, in homicidam statuti, devoluta est in fratrem aut proximum cognatum qui, nisi reum occideret, infamis erat, unde Hebræis dicitur *שׂוֹרֵף*, quasi *maculatus*, donec homicidium vindicaverit. Jus hujus generis, ubi non habetur tribunal, necessarium est; mutandum autem foret, quamprimum iudices constituuntur. Lex Mosæa verò ob adjuncta temporum jus quidem reliquit, sed abusus præcavit, docendo asyla, *urbes refugii* tres trans, et tres cis Jordanem, ad quas via ex omni parte lineâ rectâ sternenda, et signanda erant, ut qui quempiam inopinatè præter intentionem, vel iniquum vitæ aggressorem, vel firrem ante solis ortum occidisset, eò fugeret; sed ex urbe demum non egredieretur usque ad mortem summi sacerdotis, postquam jus vindicæ extinctum esset. Ingratum hoc, et incommodum quasi exilium et imprudente metum, et prædite studium iniebat: atque ostendebat maximum esse humanæ vitæ pretium quam nemo, ne casu quidem aut per imprudentiam, aliter eriperet, nisi et ipso aliquid inde pareretur. — Ceterum, in urbitus asyli, quæ sacerdotum et levitarum erant, et Deut. 19, 1, 13, 4, 41, 45. Num. 35, 9, 29. Jos. 20, 4, 9; 21, 11, 15, 21; 27, 32, 36, 58, nonnuntur, omnes quidem recipiebantur,

sed demum examinabantur, et, si rei deprehenderentur, vindicæ sanguinis tradabantur, nam homicida strictissimo jure talionis tenebantur, ut nec altare asyli præberet, neque lytrum suscipiendum esset, Exod. 21, 12. Num. 35, 9, 55. Deut. 19, 5, 15, 1 Reg. 2, 28, 54. Ceterum antiquissima est Orientalium opinio, locum in quo sanguis hominis effusus est, nec rare, neque pluvia irrigari, donec homicida penas defisset; conf. 2 Sam. 1, 21.

Ad mortem sibi ipsis inferendam nequaquam propensi videntur fuisse Hebræi; quare de suicidio, nihil in lege disertè occurrit. Sed leges, quæ summum vitæ humanæ et decus, et pretium declarabant, diviniliter eadem ad naturalem unicuique propriæ vitæ amorem corroborandum efficacissime erant.

§ 259. *Homicida ignotus.* — Si occisus in campo inventus erat, nec homicida detegi poterat, exhibent seniores et iudices proximarum urbium, et examinabant, quæ urbs cadaveri sit proxima, atque hujus urbis seniores demum vacam, quæ nunquam jugum portavit, ad fluvium perennem adducta, lia mactabant, ut sanguis in fluvium descenderet, ac sie aquis ejus quasi auferretur, et præsentibus sacerdotibus, manus in flumine lavantes, dicebant: *Manus nostras non effuderunt sanguinem hunc, nec oculi (nostri) effundi viderunt; propitius esto, Domine, populo tuo Israel, quem redemisti, et ne reputes sanguinem innocentem (culpam homicidii) in medio populi tui Israel (populo tuo Israel)*! Deut. 21, 1, 9. Hic ritus non modò innocentiam judicem et seniorum, et abominacionem cædis, sed etiam penam, quam homicida meruit, testabatur.

CAPUT IV.

DE RE MILITARI.

§ 260. *Conspectus rei militaris.* — Ex rixis singulorum nati sunt progressu temporis pugne familiarum, prælia tribuum, et demum bella gentium et populorum. Præda, quæ ditabantur victores, afflicta potentiores ad capessenda arma, et viam sternerat ad feritatem, quam, ut patriarchæ post ditavim evitarent, servos armis instruebant, et ad vim vi repellendam semper parati essent; erga alios autem equitatem observabant, atque federa cum vicinis pangebant, quibus sibi securitatem procurarent et aliis verecundiam incuterent. Quim familiaris in tribus excrevisset, servis armatis opus non erat, sed quilibet ingenuus armis assuefactus et contra hostes in arenam descendebat. Arma pieraque jam in Pentateucho occurrunt. Hebræi posthæc bello vicinis jam superiores, jam inferiores, generatim utcumque pares erant, donec sub Davide multo superiores fierent. David militem perpetuum, quem Saul induxerat, auxit, et Salomo etiam equitatum et currus bellicosos invenit, qui sequenti ævo quidem retenti, et ingentes quoque exercitus coacti sunt atque munitiones et arma perficiebantur; ast ars militaris parùm proficit. Post exitum, rei militaris auctores fuerunt Machabæi; verum eorum posterii prepotentibus Romanis succubant.

§ 261. *Conscriptio populi.* Secundo anno post egressum ex Ægypto, conscripti sunt, qui ad tractanda arma erant idonei, nempe qui ætatem 20 annorum attingerent, et qui 50 annos nondum excesserant. Levitas, qui vigiliis sacri tabernaculi agebant, sigillatim conscripti sunt, Num. 1, 4, 54. Conscriptio anno quadragesimo post egressum ex Ægypto, repetita fuit, Num. 25, 10; seq. Principes tribuum, dubio procul per genealogos, conscriptiones curabant, ex quibus demum, instante bello, milites legebantur; totus enim populus nonnisi singulari casu ad arma vocabatur. Jud. 20, 1 Sam. 11, 7, conf. Exod. 17. Num. 31. Jos. 7, 7, 14, 12. Conscriptio sub Davide, 2 Sam. 24, quæ ipsi Joab displicuit, eò spectasse videtur, ut totus populus militæ perpetue manciparetur; quare non per genealogos, sed per prefectos militares peracta fuit, nec de eâ institutum aliis verbum *כָּתַב*, sed *סָפַר* usurpatur. Hæc universalis conscriptio populi interrupta quidem fuit; at sub regibus sequentibus invaluisse videtur, alioquin ingentes illi exercitus, qui in libris Regum memorantur, demptis etiam locis de mendo librariorum suspectis, cogi non potuissent.

§ 262. *Delectus militum.* — Delectum militum, instante bello, genealogi curabant, Deut. 20, 5, 9. Sub regibus erat quoque supremus genealogorum prefectus, qui numerum militum tenebat, et à summo prefecto militari distinguitur 2 Paral. 26, 11, conf. 2 Sa. 8, 17; 20, 25. 1 Paral. 18, 16. Lectis militibus à genealogis ammittendum fuit, quicquam vacatione à militiâ gaudeant, Deut. 20, 5, 8, nempe: 1° Qui domum edificarent, et nondum incoluerant. 2° Qui vineam aut hortum olearum plantarent, et fractus nondum perciperent, adeoque primis quinque annis. 5° Qui sponsam emerant, nuptias verò non celebrarent, aut anno cum eâ nondum vixerant. 4° Timidi, qui alioquin nonnisi aliorum animos deprecissent, et, quia ferè omnia ad magnum animum et fortitudinem redibat, perissent.

§ 263. *Divisio militum.* — Divisio exercitus in tria agmina, quæ Gen. 14, 44, 45. Job 1, 17. Jud. 7, 16, 20. 1 Sam. 11, 11. 2 Sam. 18, 2, memoratur, probabiliter erat cornu dexterum, et sinistrum, atque centrum. Prefecti harum divisionum, *שְׁלֵשֵׁי* dicti fuisse videntur, Exod. 14, 7; 15, 4. 2 Reg. 7, 2, 17, 19; 9, 25; 15, 25. Ezech. 25, 15, 25. — Hebræi egredientes ex Ægypto, more militari divisi, progrediebantur ex *צְמַחֵי לֵל*, Exod. 12, 51, quæ dictio Exod. 15, 18 permittitur cum *הַרְשֵׁים*, fortasse melius *הַרְשֵׁים*, ut divisio ad quinquaginta exacta fuerit, et 50 vici in longitudinem sese sequerentur; hinc occurrunt prefecti 50 militum, qui in capite lineæ consistebant, 1 Sam. 8, 12. 2 Reg. 1, 9, 14, 19, conf. Jos. 14; 3, 12. Jud. 7, 11. — Aliæ divisiones erant 400, 1000 et 10000 virorum, quarum cuiuslibet præerat prefectus, Num. 31, 48. Deut. 1, 15. Jud. 20, 10. 1 Sam. 8, 12; 18, 15; 29, 1. 1 Mach. 5, 55. Hæ divisiones juxta familias, 2 Paral. 25, 5; 26, 12, 15. Centuriones et chiliarchæ consiliis bellicis participatebant, 1 Paral. 45, 1, 5. 4 Sam. 18, 15, et videntur Jos. 10, 24. Jud. 11, 8, 11,

vocari קָצֵיץ. Dux totius exercitus dicebatur *לְלֵי* וְהָיָה אֵלָיו כְּסִרְפֵי, conscriptio enim ejus curabat, וְהָיָה, qui non est confundendus cum *מְסִרְפֵי*, Isa. 53, 18, 1 Paral. 18, 15, 16; 27, 35, 1 Reg. 4, 4, 2 Paral. 17, 14; 26, 11. — Sub Davide ducenta octoginta milia virorum erant, quorum 24,000 cum suo duce, alii nri per mansum militum obibat, 1 Paral. 27, 1, 15. — Sub rege Josaphat exercitus in quinque inæquales partes divisus erat, quarum quælibet suo duci parabat, 2 Paral. 17, 14, 17. — Ex lege Deut. 20, 9, genealogi prefectos militum designabant, et dubio procul capita familiarum seligebant, quod sub regibus desit; prefecti enim tum erant perpetui, partim principes familiarum, partim alii à rege selecti. — Duces et reges habebant armigerum, qui ex fortissimis viris selectus erat, et non modò arma domini sui portabat, sed etiam mandata ad alios prefectos deferrebat, et domino suo in omnibus periculis prestò erat, 1 Sam. 14, 6; 17, 7, conf. Polybius X, 1.

Equitatus, currus bellici, et exercitus pedestris, diversa erant agmina, Exod. 14, 6, 7; exercitus quoque pedestris; juxta diversitatem armorum, divisus erat in velites et in hastatos, Gen. 49, 19. 1 Sam. 50, 8; 15, 25. 2 Sam. 5, 22; 4, 2; 22, 50. Ps. 18, 50, 2 Reg. 5, 2. Os. 7, 1, 4. 10. Velites fulvi, jaculis, arcu, sagittis, pueris, gladio, et recentiori saltem ævo etiam parmâ armati, hostem omnino impetebant; hastati autem, gladiis, hastis et clypeis armati, cominus pugnant, 1 Paral. 12, 24, 34. 2 Paral. 17, 47; 17, 47. Velites imprimis ex tribu Benjamin et Ephraim legebantur, 2 Paral. 14, 7; 17, 7, conf. Jos. 20, 16, et Gen. 49, 27. Ps. 78, 9. — Milites romani in cohortes, legiones rursus in 10 cohortes, *cohortes*, cohortes in tres manipulos, et manipuli denique in duas centurias dividebantur, ut legio 50 manipulis seu sex milibus virorum, et cohors sexcentis viris constaret, quantum numerus non fuit semper æqualis. In Palestina, ætate Josephi Fl. de Bell. III, 4, 2, quædam cohortes erant 1000 pedum, alie 600 et 120 equitum, conf. Matth. 27, 27, Marc. 15, 16. Act. 10, 1; 21, 31; 27, 1. Cohortibus Palestinianis erant quoque velites *שְׁלֵשֵׁי*, hastis et jaculis armati, Act. 25, 25. — A militibus Romanis in novo Federe distinguendi sunt, non modò milites Herodis Agrippæ, Act. 12, 4, quorum quaterni more Romanorum, vigiliæ agebant; sed etiam Levitæ, vigiliæ tempus, quorum prefectos erat spectabilis sacerdos, Luc. 22, 4, 52. Act. 4, 1, 5, 24, nec obstat, de his quoque Joan. 18, 5, 12, nomen cohors, *cohortes*, usurpari. Conf. Menochius de Republ. Hebr. lib. 6, c. 12, quest. 5.

§ 264. *Lustratio militum; divisio armorum.* — Quando milites lustrabantur, juxta armorum diversitatem in agmina divisi, *inspiciebantur*, quod verbum *בָּרַךְ*, de lustratione militum usitatum, propriè dicit. Arma autem, quibus instructi sæpe lustrationis sistebant, alia erant defensoria, 4 Sam. 17, 58, ut scutum, galea, thorax, cressa et arellæ; alia erant aggressoria, vel comminus, ut gladius et hasta, vel eminus, ut funda, sagittæ, jaculo, catapultæ et ballistæ. De his jam si-

gallim agendum est, addenda etiam quæpiam de munitionibus, de vallo seu aggere, de circumvallatione, de machinis, de equitatu et de curribus bellicis.

§ 265. *Clypeus*. — Clypeus jam Gen. 15. 1, et deinceps sæpius tropicè pro tutela usurpatur, 2 Sam. 22, 34, 56. Prov. 50. 5. Ps. 47, 10; 144. 2. Alius clypeus, *עַרְבַּי*, et tertius *כַּדָּוִן*, primitivè Ps. 91, 4, cum *כַּדָּוִן* occurrat. Discrimen horum clypeorum ex 1 Reg. 10, 16, 17, coll. 2 Paral. 9, 16, colligitur. *כַּדָּוִן* nempe fuisse clypeum minorem, *עַרְבַּי* verò majorem, qui totum corpus tegebat; hinc *כַּדָּוִן* semper haste, *כַּדָּוִן* autem gladio et sagittis jungitur 1 Paral. 5, 18; 12, 8, 24, 33. 2 Paral. 14, 7; 26, 14. Nomen *כַּדָּוִן*, ex etymologia, clypeum rotundum seu parmam significat. Qnale genus clypei fuerit *שַׁלְמִיּוֹן*, non liquet; clypeus autem fuisse, constat ex coll. 2 Reg. 11, 10, cum 2 Paral. 23, 9. 2 Sam. 8, 7. 1 Paral. 18, 7, 8. Clypei erant ex levi ligno parati, vel ex salicibus flexi, et pellibus taurorum cooperiti, vel etiam ex pelle taurinà duplicatà vel triplicatà concinnatà. Pellis ungebatur, ut glabra esset, et ab humoribus præmuniatur, 2 Sam. 1, 21, 22. Isa. 21, 5. Clypei ærei erant rari, 1 Sam. 17, 6; interdum tamen laminà ærè, etiam argenteà vel aurè obducebantur, 1 Reg. 18, 16, 17; 14, 25, 28. 2 Paral. 15, 45, 16. — Medullium clypei habebat umbonem, margo autem, ne clypeus terræ impositus, humoribus indiceretur, laminà ferrèa cinctus erat. Ansa, quæ clypeus tenebatur, varia fuit. Tempore pacis clypeus in armamentariis asservabatur, 2 Paral. 26, 14; 51, 27, atque etiam ad ornatum parietibus turrium affigebatur, 1 Reg. 10, 16, 17. Cant. 4, 4. Ezech. 27, 2, 5. Tempore belli verò milites clypeos loro, collum et brachium sinistrum ambiente, alligatos portabant, 1 Paral. 5, 18; 12, 8, 24. 2 Paral. 9, 15; 14, 7. Aggressuri hostem, clypeos manu sinistrà in ansâ tenebant, et invicem complicatos, quasi murum, armis hostium objiciebant. Mœnia urbium adorturi, clypeos super capita mutuo compactos tenentes, testudinem, seu tectum omnibus missilibus impenetrabile, formabant, Job 41, 7. Hinc descendunt phrasès: *Arripere clypeum, implere (corpore) clypeum, pro: Se parare ad prælium*, 2 Paral. 23, 5. Ezech. 58, 4, 5. Jer. 46, 9; 51, 11. Clypeum in prælio amissis, erat ignominiosum; præda autem clypeorum gloriosa, 4 Reg. 14, 26. 2 Paral. 12, 29. 2 Sam. 1, 21; conf. Caryophilus, de veterum Clypeis.

§ 266. *Galea, Lorica*. — Galea erat mitra, frontem, verticem et occiput contengens, et superius setis equinis et cristâ ornata. Antiquiori ævo soli hastati galeâ usi fuisse videntur; æst Chaldei jam omnes galeâ muniti comparant, Ezech. 22, 24. Jer. 46, 4. Rex Uzias pro militibus galeas in armamentario asservabat, 2 Paral. 26, 14. Materia erat pellis bovina, plerumque tamen, recentiori præsertim ævo, ærè obducta. Quia caput militis bene munitè, tropicè pro tutela et præsidio venit, Eph. 6, 17. — Lorica plerumque duabus partibus constabat, quarum altera pectus et ventrem, altera verò tergum tegebat, et amba fibulis, in utroque latere jungebantur. Lorica squamata Goliathi, 1 Sam.

17, 5, 58, ærea fuit, quæ et aliàs ducibus non erat in solita. Lorica ab ævo Davidis apud Hebræos invaluisse videtur, et Uzias inter alia arma quoque loricas in armamentariis deposuit, 2 Paral. 26, 14. Quim lorica corpus bene munit, tropicè pro tutela veniunt, Isa. 59, 17. Ephes. 6, 14. 1 Thessalonic. 5, 8. Apoc. 9, 17.

§ 267. *Ocreæ et vestitus militum*. — De munimento brachii dexteri, seu armillâ militari, nulla in Bibliâ occurrit mentio, sed pes dexter Goliathi munitus erat tibiali æreo, 1 Sam. 17, 6; aliàs quoque asitata fuit ocrea, Isa. 9, 4. Hebræis hæc ratio pedes muniendi non videtur fuisse usitata. Milites tunicis longis, quæ impedimento fuissent, abstinabant, et sago utebantur. Inter vestes militares sæpius occurrit angulum, quo gladius gestabatur, Isa. 5, 27. 1 Reg. 17, 59, Eph. 6, 14.

§ 268. *Munitiones*. — Munitiones primæ probabilis non erant nisi fossa circa aliquot tuguria, in colle vel monte extructa; accedebat vallum, quod ex effossâ terrâ exsurgebat, septum, et fortassè contubantulum quodpiam, ex quo lapides in hostes majori vi confici possent. Talem urbem edificaverat Cain; nam *edificare urbem*, Orientalibus est *munire*. Ætate Mosis et Josue mœnia quidem erant alta, et turribus instructa, sed reges Hebræorum muniendi artem magis excolebant, et Jerusalem omni tempore erat bene munita, præsertim castellum Sion; ultimis temporibus templum quoque vicem castelli subibat. — Munitiones jam nomine arto veniebant, jam proprio nomine dicebantur *בְּצֻר*. Sub regibus non carebant præsidis militum et armamentariis, 2 Paral. 17, 2, 19; 26, 14, 15; 32, 5; 35, 14. Partes autem munitionum erant 1° mœnia, quæ quibusdam urbibus erant duplicia et triplicia, 2 Paral. 32, 5. Solebant extrui alta et lata; non facili transcendenti vel perforari possent, Jer. 51, 28. Superiùs latitudo paulisper deficiebat, ut spatium, in quo milites consistenter, superesset; et murus omniens erat denticulatus, ut per incisuras missilibus pugnari posset. 2° Turres muris in cortis distantis altè eminebant, operte tecto plano, quod lorica denticulatâ cinctum erat, Hujusmodi turres quoque supra portas extructe erant. Tempore saltem regum erant perpetui in illis vigiles, qui omnia, quæ emittis conspiciebant, indicabant, et irruptione hostium conspiciatâ, cornu classicum insonabant, 2 Sam. 15, 54, 18, 26, 27. 2 Reg. 9, 17, 19. 1 Paral. 17, 2. Nahum. 2, 2. In aliis quoque per regionem locis, præsertim celsioribus, turres paulò majores extructe erant, in quibus præsidia excubabant, Jud. 8, 9, 17; 9, 46, 49, 51. Isa. 21, 6. Hab. 2, 1. Os. 5, 8. Jer. 51, 6. Hujusmodi turres solitarie rotundæ, ab Arabibus adhuc dicitur arces vel castella vocantur, Hebræis nomine *דְּרוֹר* veniebant, Jud. 9, 46, 49. 1 Sam. 15, 6. Hæc exhibitio comparatur prophete Ezech. 5, 16; 27, 11; 35, 1, 9. Os. 12, 13. Ab his turribus distinguende sunt specule pastorum, 2 Paral. 26, 11; 27, 4, quæ progressu temporis non rarò in turres, et demum in urbes munitas conversæ sunt. Ex his explicanda est

phrasîs: *A specula pastorum usque ad urbem munitam*. — 5° Muri introitus sinuati, ut latera oppugnantium aditus patrent, erant ultimo ævo Jerosolymæ, Tacitus Hist. V, 11. Orii hinc in mœnibus anguli, 2 Paral. 26, 15, ab Uzziâ rege, 810 ante Christ., indocti sunt, et à Zephaniâ, c. 4, 16, quoque memorantur. 4° Fossa agebat altitudinem mœnium, et difficiliorem reddebat accessum hostium, 2 Sam. 20, 15. Isa. 26, 1. Neh. 3, 8. Ps. 48, 14. Si situs loci, uti Babylone, admittebat, aquâ complebatur. 5° Portæ primùm quidem lignæ et parvæ erant, et fores vectibus ligneis claudcabantur; demùm verò majores et validiores factæ, et, si incendi possent, laminis æreis vel ferreis obducebantur, quod idem etiam in vectibus, ne clam incendi possent, observabatur, vel vectes ex ferro parabantur, et addita fuit sera, Ps. 107, 16. Isa. 45, 2.

§ 269. *Arma quibus cominus pugnabatur*. — Arma, quibus cominus pugnabatur, erant primùm quidem malleus et clava, sed ab Hebræis vix usurpata. Alia verò hujus generis arma erant: 1° Gladius, qui ab Hebræis singulari cingulo gestabatur, 2 Sam. 20, 8. 1 Sam. 17, 59; hinc phrasès: *Accingere se gladio*, i. e., *bellum inchoare*; et *gladium solvere*, i. e., *bellum finire*, 1 Reg. 20, 11. 2 Reg. 20, 8. Gladii Hebræorum videntur fuisse breves; erant tamen etiam longiores, Jud. 5, 16, et aliî geminâ acie instructi, Ps. 149, 6; Isa. 41, 15. Jud. 5, 16. Gladius conservabatur in vaginâ; unde phrasîs: *Extraxit gladium*, Ps. 35, 5. Politurâ splendebat; quare tropicè pro fulmine venit, Ps. 7, 15; hinc Deo quoque tribuebatur gladius, qui à poetis, sanguine ebrius fingitur; imò quælibet poena aut calamitas, et ipse quoque sceleratus, tanquàm gladium Dei ad puniendos alios representatur, Ps. 17, 45. Jer. 12, 12. 47, 6. Caterùm, *דָּבָר*, non ubique gladium, sed sæpè ut Arabibus, bellum significat, Deut. 5, 5. Lev. 26, 6. Jer. 14, 12, 16. conf. *מַסַּחֲרָה*, Matth. 10, 34. 2° Hasta, Num. 25, 7, erat perica lignæ, cuspidè ferrèa munita; longitudo pro diversitate temporum et populorum variabat, sed nec 11 cubitis brevior, neque 24 cubitis longior erat.

§ 270. *Arma missiva seu jacula*. — Jacula videntur fuisse duplicis generis; nam 1° *דְּרוֹר* ferè semper jungitur armis velitum, Ps. 57, 5. 1 Sam. 15, 21, 22; 18, 10, 21, 9; 22, 6. 2 Sam. 25, 18; in solis locis 1 Paral. 11, 41; 15, 54, majori scuto junctum legitur; quidquid sit, jaculum fuisse, liquet ex 1 Sam. 18, 11; 19, 10; 20, 53, quod fortassè nonnunquàm pro hastâ usurpatur: hinc 1 Reg. 11, 10, distinguitur per epitheton *דְּרוֹר* *רַב־כֹּחַ*. Hæc jacula erant lignæ, et cuspidè ferrèa munita. 2° *כַּדָּוִן* jaculum significare, colligitur ex Job. 59, 25, ubi cum *דְּרוֹר* jungitur, conf. Job. 41, 20. Jos. 8, 18, 26. 1 Sam. 17, 6. Discrimen horum jaculorum ignotum quidem est; id modò ex Jos. 8, 18, 26, et 1 Sam. 17, 6, colligere licet, *כַּדָּוִן* majus fuisse jaculum.

§ 271. *Arcus, sagitta et pharetra*. — Arcus et sagittæ sunt arma antiquissima, Gen. 21, conf. Gen. 9, 14, 16.

Sagittarii Hebræis erant permulti, 1 Paral. 8, 18, imprimis ex tribu Benjamin et Ephraim Ps. 78, 45. 1 Paral. 8, 39; 21, 2. 2 Paral. 14, 7; 17, 17. Ad velites pertinebant, qui gladio, scuto et arcu armati dicebantur, 2 Paral. 14, 17. Aliàs, non tantùm à sacris scriptoribus, sed etiam à profanis; sagittarii Persorum laudantur, Isa. 45, 18. Jer. 49, 35; 50, 10, 14, 29, 42. — Arcus erant lignei, rariores ærei, Ps. 18, 53. Job. 20, 24. Verùm lignei quoque passim adeò validi erant, ut milites se mutuo ad eos tendendos provocarent. Ut arcus tenderetur, altera extremitas pedè in humum imprimebatur, manu sinistrâ flectebatur altera extremitas, et manu dextrâ chorda seu nervus adstringebatur; hinc de tensione arcus usurpatur verbum *calcare*, 1 Paral. 5, 18; 8, 40. 2 Paral. 14, 8. Isa. 5, 28; 21, 15. Jer. 46, 9. Si arcus laxior erat, dirigentem percutiebat, unde *arcus dolosus* dicebatur, Ps. 78, 37. Os. 7, 16. Ne itaque vitaretur, in capsam recondebatur. Nervus ex loris, sicut equinis, et ex tendinibus boum plexus erat, lias IV, 116, 124. Milites arcum in brachio seu humero sinistro portabant. — Sagittæ primùm ex arundine, demùm verò ex levioribus lignis, parabantur, et cuspidè ferrèa munitæ. Veneno quoque nonnunquàm infectas fuisse, ex Job 6, 4. Deut. 52, 24, vix concludi potest; frequentius per genistam ignitè ejectionibus, Ps. 120, 4. Job 50, 4. Hinc tropicè pro fulguribus usurpatur, Deut. 52, 25, 42. Ps. 7, 14; 28, 5. Zach. 9, 14. — Forma pharetre, Gen. 27, 5, erat pyramidalis, et in tergo, parte angustiori deorsum versâ, gestabatur, ut miles, manu dexterâ super humerum protensâ, sagittas exprimeret.

§ 272. *Funda*. — Funda armis antiquissimis accensenda est, Job 14, 19, 20. Funditores ad velites pertinebant, et qui, ut Benjaminite, manu sinistrâ æquè ac dexterâ utebantur, præ cæteris laudantur, Jud. 20, 16. 1 Paral. 12, 2. Diuturno exercitio opus erat, ut scopus lapide tangeretur, 1 Sam. 17, 49. Funditores exercitii magna commoda præstabant; Dioid. Sic. L. XV, 85.

§ 275. *Tormenta, arietes*. — Tormenta arte fabricatæ machine, artificia artificis, à rege Josaphat super turres et angulos mœnium disposita sunt, 2 Paral. 26, 15; quare antiquiora esse videntur. Erant duplicis generis, catapultæ et ballistæ. Ille erant, arcus majores, qui per machinam tendebantur, et non modò maximas sagittas et jacula, sed etiam grandiores trabes, summâ vi projiciebant. Ballistæ verò dici possunt majores fundæ, quæ æquè per machinam tendebantur, et magnos lapides et globos plumbeos jaciebant. — Arietes primùm ab Ezechiele, c. 4, 1, 2; c. 21, 22; cap. 26, 9, Chaldeis tribuuntur; ab his autem profectò excogitati non sunt; antiquior itaque est eorum atas. Erant trabes longæ et robuste, in primis quærcæ, quarum extremitas arcu in caput arietis conformata erat. Trabes hæc, à militibus bibulis portata, muro impellebatur, progressu temporis verò caenis in æquilibrio suspensa, à militibus contra mœnia, ut perforarentur, agitabatur. Milites hi sub tecto,

pellibus recentibus cooperto, à jaculis hostium tuti erant.

§ 274. *Equitatus*. — De re equestri jam alibi plura diximus, quibus id unicum addimus, Machabeos quoque perspexisse, equitatum in montosa regione parum prodesse, et hinc pedites eò magis curasse, atque per hos vicisse. — Caramani in bello asiinis utebantur, qui in exercitu Cyri equos hostium terrebant, et equitos invitos in fugam conjiciebant, Isa. 21, 7. conf. Xenophon Cyropæd. VII, 1, 22. — Elephantes primum in expeditionibus Alexandri occurrunt, et demum celebres facti sunt. His jumentis machine interdum 53 milites pugnabant; elephantem verò pedites cingebant et toebantur; qui tumentum rogebat, dicebatur, ut hodieum, Indianus, 1 Mach. 6, 57. Ipsi quoque elephantis proboscide simul contra hostes pugnabant, quare, ut ad id excitarentur, ante prælium vino myrrhato potabantur, 1 Mach. 6, 54, et 2 Mach. 3, 2. Conf. Serarii not. ad 1 Mach. 6.

§ 275. *Carrus bellici*. — Arma, Hebraeis quàm maximè terribilia, erant currus bellici, equitatu coævi, Exod. 14, 6, 9, 25, 28; 16, 18; sed nomen in planitie pugnare poterant, Deut. 20, 1. Jos. 17, 16, 18. Jud. 1, 19; 2, 4, 5; 4, 5, 7. Ab eate Salomonis Hebraei quoque perpetuò hujusmodi currus habebant, et in illis magnam vim reponebant, 2 Paral. 1, 14, 1 Reg. 10, 26; 22, 52, 55. 2 Reg. 2, 12; hinc currus tropicè pro singulari præsidio venit, 2 Reg. 2, 12, 15, 4. His curribus, qui, ut alii omnes, duobus rotis volebantur, jam equi duo, addito tertio collateralai, jam etiam duæ bigæ equorum junctæ erant. Heros pugnator curri insistebat. Currus in formam turrim constructos Xenophon, Cyropæd. VI, 1, 16, 17, refert, à Cyro excitatos fuisse, et ex his singulis 20 milites pugnasse. Currus erant in temone, in extremitatibus axium et etiam subitis axes, falcibus foreis longè procurrentibus muniti, quibus, summâ vi in hostes investiti, ingenies strages edebant.

§ 276. *Lusus armorum*. — Antiquissimo ævo milites usum armorum singillatim discabant, ad quod venatio opportunam occasionem præbebat. Quùm verò ipsa quoque venatio usum armorum requireret, exercitium præcedere debuit; conf. Gen. 14, 14; 52, 6. Job. 16, 12, 14. Jud. 20, 16. 1 Paral. 12, 1. 4 Sam. 17, 52. 2 Sam. 18, 25. Hujusmodi lusus armorum apud Hebraeos obtinuisse, ex locis innumeris liquet, et id est, quod dicitur *discere bellum*, et hoc lusi exacti audiunt *bellum edoceri*, Jud. 5, 20. 4 Sam. 5, 5, 4; 20, 20, 53, 40. 2 Sam. 4, 22; 22, 35. Isa. 2, 4. Mich. 4, 5.

§ 277. *De ludis gymnasticis*. — Ludi gymnastici non erant quidem lusus armorum; quùm tamen initio militares essent, et juventutem ad tractanda arma et ad bellum præparant, hoc loco de illis agendum est. Græcorum erant, deinceps ab aliis gentibus adoptati, et sub Antiocho Epiphane à multis quoque Judæis adaptati, 1 Mach. 1, 14, 15. 2 Mach. 4, 12, 14, et demum ab Herode introducti sunt. Amplia erant illis dedicata ædificia, *gymnasia*, in quadro oblongo extracta, et ex-

terius porticu circumdata. Pars orientalis, muro separata, ultra dimidium totius spatii occupabat, et tria hujus partis latera interna porticus occupabat; in quarto antem latere erant cubilea pro balneis, pro unctione corporis et ad depositionem vestium; cubile medium dicebatur *εὐχέτιον*, unde nonnunquam totum ædificium ephelium denominatur. Area subdivisa nullâ cum porticu, qua in latere septentrionali duplex erat, dicebatur *πάλαστρον*, ubi concertabantur saltu, luctu, jactu disci, et castri; hinc totum ædificium interdum palaestra dicitur. Pars occidentalis erat area oblonga, porticu cincta, in qua athletæ cælo non tractabili exercebantur; hæ porticus dicebantur *εὐχέτι*, à quibus aliæ ejusdem ædificii partes dicitur *εὐχέτι*, eò solo differabant, quòd porticus serie arborum cinctæ, superius nullo tecto operte, et deambulationi dedicate erant. Extrema pars occidentalis erant stadium, in formam majoris semicirculi dispositum, 123 passus geometricos longum, et per circuitum sordibus gradatim altioribus instructum, in quibus spectatores considebant. In stadio concertabatur, imprimis cursu pedestri et equestri, et curribus.

Athletæ, à quarto ante Christum sæculo, penitus nudi erant, ne vestibus impediuntur; soli qui discum jacebant, et qui curribus volebantur, levem quampiam vestem retinebant, 1 Mach. 1, 16. Hebr. 12, 1. Cæstus, ad quem 1 Cor. 9, 26, alludit, erat lorum, quod athleta dexterae manui et digitis alligabat, atque etiam involuto plumbò aut ferro aggravabat, et demum omnibus intensis viribus adversarium iciebat, *αγρὸν*, ille verò ictum devitare studebat. Cursus in stadio, à quo Paulus 1 Cor. 9, 24, 27. 2 Tim. 4, 7, 8. Phil. 3, 14, 14, phrases mutatur, ac ratione fiebat, ut quatuor simul ad scopum emererent, qui in alterâ extremitate stadii erat. Qui primus illum apprehendebat, victor erat; sed ipsi porro cum aliis tribus, et demum rursus cum aliis currentium erat, donec omnes cursu vicisset. Victor omnium in quocunque genere ludii, leve quidem referebat præmium, *ἀποδοκίον*, nempe coronam ex ramis certarum arborum textam, sed honorificentissimam, 1 Cor. 9, 24. Phil. 3, 14. Coloss. 3, 15. 2 Tim. 4, 8. Ubique locorum victor accipiebat quoque frondem palmæ, Apoc. 9, 9, et splendè indutus cum summis honoribus in urbem et domum suam deducebatur. — Res athleticam autem minimè levis erat. Multum quidem vorabant, ut vires acquirent, id verò duntaxat vespere; prædium ex rudi pane erat parvum, nec omnibus quibuscumque cibis vescerant. Victus plerumque 10 feus refractæ, nucis, mollior caseus, olera et panis, progressu temporis usus carnis optime et asse cum rudi pane azymo permixtus; vino autem et altero sexu prorsus abstinabant, nec eis licebat mulierem intrari, 1 Cor. 11, 25. — Certæ quoque ab eis leges pugnae observandæ erant, et qui eas transgressus fuit, præmio, etsi victor esset, privabatur. Hinc erant indorum iudices, qui non modò victorem designabant, sed etiam custodiæ legum invigilabant, 2 Tim. 2, 14, 8. — Hos ludos jam olim plures Græci et Latini carpebant; hinc nihil mi-

rum, potiori parti Judæorum invisos fuisse. Erat verò Judæis aliud ludi genus, quod in Palestina adhuc tempore Hieronymi vigeat. Juvenes nempe levatione gravioris lapidis exercebantur, et qui lapidem omnibus reliquis altius levabat, victor erat, Zachar. 12, 5.

Theatrum, quod ab Herode et ejus filii in Palestina introductum fuit, erat ædificium formâ majoris semicirculi constructum, ut scena esset in diametro, sed in illâ lineâ, quâ dimidium circuli claudebatur. Si duo sibi diversa erant theatra, dicebantur amphitheatrum, quod formâ ovali extractum erat, ut scena esset in mediullio. Sedes verò spectatorum erant ædificiæ in orbem, gradatim altiores. Tectum non erat, nisi posteriori avo Romæ; alias calores vel pluvie linteis vel pannis extensis arcebantur. In theatro hoc, non modò comædiæ et tragœdiæ agebantur, sed etiam congregationes populi habebantur, et legati quoque excipiebantur, Act. 12, 20; 19, 29; Romani etiam ludos gymnasticos et quibus sanguinolentos, in theatris agebant; nam damnatos et hostes quoque captos cogebant, ut in theatro cum bestis, vel inter se muto usque ad mortem pugnarent, aut etiam prædia representarent, conf. 1 Cor. 4, 9. Hebr. 10, 35.

§ 278. *Castra*. — Antiquissimo jam ævo procul habito, ars quædam castra metandi viguit. Quæ apud Hebraeos usu veniebant, sequentiæ sunt. Mediullium occupabat sacrum tabernaculum, tanquàm palatium regis, prout alias in Oriente tentorium ducis medium locum tenere solebat. Proxima tentoria erant Levitarum, qui, ut milites prætoriani, vigiliis ad sacrum tabernaculum obstant. Familia Gerschon ad occidentem, Kehat ad meridiem, Merari ad septentrionem, et sacerdotes ad orientem ante introitum sacri tabernaculi, considebant, Num. 1, 53; 5, 21, 58. In aliquâ distantia ad orientem erant Judo, Issachar et Zebulon; ad meridiem Ruben, Simeon et Gad; ad occidentem Ephraim, Manasse et Benjamin; et ad septentrionem Dan, Ascher et Nephthali. Ita populus in quatuor agmina divisus fuit; et quolibet agmen trium tribuum, suum habebat signum, *לָוִי*. Familia tribuum habebant quælibet proprium signum, *לְיִשְׂרָאֵל*, et quilibet Israelita se ad suum agmen et suum signum locare tenebatur. Hæc castra rotunda fuisse videntur, qualia nomades metari solent. Hanc castrorum conformationem subsequentiæ temporibus in exemplum imitationis tractam fuisse, nulla occurrunt vestigia. In castris Saulis, 4 Sam. 16, 5, 16, neque nocturnas excubias deprehendimus, que tamen aliâs, si periculum immineret, agebantur, et statim tempore mutabantur, Jud. 7, 19. 1 Sam. 14, 16; 20, 14, 17. Quùm autem dein sub regibus perpetui essent in turribus moenium vigiles, profectò in castris quoque nunquàm deerant. Ignes quidem nocturni ante castra aiebantur; illam verò Hebræorum in Arabia Petrà nubem, noctu splendentes, non fuisse, ut quipiam contendunt, hujusmodi castrorum ignem, ex Num. 9, 15, 25, evincitur. — Moses Num. 5, 1, 4. Deut. 23, 10, 15, præcepit: 1° ut inmundi extra castra degerent; 2° ut quilibet præter arma, paxille instructus esset, quo corpus deonerat-

rus, terram effoderet, et excrementa rursus terrâ contereret, quod nunc quoque Othmani observant, Busheque, epist. III, p. 250.

§ 279. *Tinera militaria*. — Similis ordo ab Hebraeis observabatur in itinere. Quando miles super sacro tabernaculo ascendebat, Num. 9, 15, 25; sacerdotis buccinis argenteis classicum canebant, et mox à plaga orientali Judo, Issachar et Zebulon, motis castris, iter ingrediebantur. Clangore buccinarum secundo, ex plaga meridionali Ruben, Simeon et Gad sequebantur. Nunc levitæ, partes sacri tabernaculi et arcam federis portantes, procedebant, quos ad tertium clangorem, ex plaga occidentali sequebatur Ephraim cum Manasse et Benjamin, et ad quartum Dan, Ascher et Nephthali, ex plaga septentrionali exsurgentes, tanquàm agmen ultimum, exercitum claudebant. Quilibet vexillum et signum suum sequebatur. Nube rursus descendente, eodem ordine castra metabantur, Num. 2, 1, 4, 5, 10, 17, 18, 25, 51; 10, 5, 8, 25, 28. Hunc ordinem in Palestina demum non potuisse observari, vix opus est monere.

§ 280. *Signa militaria*. — Signa erant 4⁷ *לָוִי* cuiuslibet quatuor agminum proprium. Hæc quatuor signa videntur fuisse majora vexilla, solis quoque coloribus præcipuis, albo, purpureo, coccineo et hyacinthino distincta; Judæi addunt in primo vexillo Judo, leonem; in secundo Rubenis, hominem; in tertio Ephraim, taurum; et in quarto Dani, Cherubim fuisse ac pictos, quod ex Gen. 49, 5, 17, 22 depreptomus, sed incertum est. Conf. Bonfret. ad Num. 2⁷ *לָוִי* cuiuslibet majori familie singulare, fortassè peritica vel hasta, in ejus extremitate frondes vel alie similes quoque res alligatæ erant, progressu temporis fortassè clypeus adstrictus fuit. 3⁷ *דָּבָר* non erat signum portatile, sed stipes vel peritica terra infixæ, ut ex Num. 21, 8, 9, liquet. Erigebatur in altis montibus, quo eminus conspecto milites congregarentur; quare ad erectam hanc peritica cornu quoque bellico elongabatur, et harris dicebatur, Isa. 5, 26; 15, 2; 48, 5; 50, 17, 49, 22; 62, 10, 15. Hinc colligitur, in summitate vexillum affixum fuisse, quod vento agitatum, eminis conspicietur, Isa. 55, 22. Jer. 4, 6, 21; 51, 2, 12, 27. Ezech. 27, 7.

§ 281. — *Bellum*. Ante bellum ethnici interrogabant oracula, præstigiosos, astrologos, necromantas, 4 Sam. 28, 1, 10, divinos, et etiam sortem, que sagittis diversorum colorum jaciebatur, Isa. 41, 21, 24. Ezech. 21, 1. Hebræi, quibus hæc omnia interdicitæ erant, olim consuliebant Urim et Thummim, seu sortem sacram, Jud. 1, 1; 20, 27, 28. 1 Sam. 24, 37; 22, 5; 25, 2; 28, 6; 50, 8. Post Davidem inter reges, propter animæ affecti erant, jam prophetas, jam pseudoprophetas ad exitu belli in consilium vocabant, 1 Reg. 22, 6, 15. 2 Reg. 19, 2, seq. 20, seq. Numini quoque sacrificia offerabantur, quod dicebatur *se ad bellum consecrare*, Isa. 13, 5. Jer. 6, 4; 51, 27. Joel. 4, 9, Obad. 1. — Bellum indicebatur quidem, et nonnunquam etiam de compositione tractabatur, 2 Reg. 14, 8. 2 Paral. 25, 27. Jud. 41, 12, 28; ast id haud-

quamquam semper observatum fuit, 2 Sam. 10, 4, 12. Hoste inopinatè irrumpente, vel bello repente exorto, populus missis nuntiis, clangore cornu bellici, clamoribus in montibus, donec ex aliis montibus responderet, et signis illis ad arma vocabatur, Jud. 5, 27; 6, 24; 7, 22; 8, 25; 14, 10; 19, 30, 50. 4 Sam. 11, 7, 8. Isa. 5, 26; 15, 2; 18, 5; 50, 17; 49, 2; 62, 10. Expeditio plerumque inchoabat vespere, 2 Sam. 11, 1, nec calidus aestatis interruptebatur; hiemalia autem agebantur. Compositio belli per duellum, in Bibliis non occurrit; nam 1 Sam. 17, 5, 11, provocatio est, qualis in Homero frequens offenditur, quin ab eà compositio belli penderet. — Bellum ab Orientalibus, ut divinum iudicium respicitur, in quo Deus ipse genibus jus dicit, et victricem absolvit, victam autem condemnat, 2 Paral. 20, 12. Isa. 66, 15, 16. Hinc in lingua hebraica, aramaica et arabica, verba, quae puritatem, innocentiam, justitiam significant, ad victoriam, et verba improbitatis et iniustitiae ad cladem transferuntur, Ps. 7, 9; 9; 9; 20, 1; 55, 24; 45, 1; 75, 5; 76, 15; 78, 9; 82, 8, etc. Eadem quoque translatio observatur in vocibus auxilium significantibus, quia Deus genitricem victricem adjuvat.

§ 282. *Acies*. — Ante praelium arma parabantur, clypei ungebantur, atque cibus sumebatur, ne vires instantibus laboribus deciderent. Jer. 46, 5, 4. Isa. 21, 5. Milites, et imprimis duces et reges, nisi fortè nosci nollent, Reg. 22, 50, 54, splendidissimum apparatus assumebant. — Exercitus in aciem ordinabatur, quod dicitur בִּלְחָמַי וְיָרֵדְתִּי עִמָּךְ, et iam Gen. 14, 8, atque deinceps persepe occurrit; nihil tamen attingitur, ex quo colligi posset, qualis fuerit acies; triplex modò agmen, ut videtur, coram dexteram et sinistram, atque centrum, uti et praefecti tertiae partis, septis memorantur. Gen. 14, 14, 15. Jud. 7, 16, 19. Exod. 14, 7; 15, 4. 2 Reg. 7, 2; 17, 19; 9, 22; 25, 10, 25. Ezech. 15, 25. Genus quoddam phalangis fuisse, dubitari vix potest. Acies disposita nonnunquam, imprimis si periculum instabat, longa iuenera coniciebat, uti quoque Hebraei in acie, ex Aegypto egressi sunt, Exod. 15, 18, conf. Jos. 1, 14; 4, 12. Jud. 7, 11. De exercitu appropinquante emittens non cernebatur nisi nubes pulverum; in minori distantia apparebat fulgor armorum, donec tandem ipsi ordines conspicui fierent, Ezech. 26, 10. Isa. 14, 51. Xenophon in Exped. Cyri 1, 8, 5. — Ante praelium milites Hebraei ad sacerdotibus, sermone ad fortitudinem animandi erant, Deut. 20, 2, quod recentiori aeo duces et reges praesabant, 2 Paral. 15, 4; 20, 20. Nonnunquam à Propheta, vel eo praesente sacrificium offerebatur, 1 Sam. 15, 8, 15. Denique sacerdotes buccinis sacris classicum caneant, Num. 10, 9, 10. 2 Paral. 15, 12, 14. 1 Mach. 5, 54.

§ 285. *Praelium*. — Graeci ab acie hostili 4 vel 5 stadiis distantes, caneant Paena, cui simile quiddam occurrit 2 Paral. 20, 21. Dein conclamabant, וְיָרֵדְתִּי עִמָּךְ, quod Hebraei quoque usitatum fuit, et dicebant וְיָרֵדְתִּי עִמָּךְ, Jos. 5, 20 1 Sam. 17, 52. Isa. 5, 20, 30; 6, 8, 16, 20. Jer. 4, 19; 25, 30; 42, 15.

Clamor hic Jud. 7, 20, erat: *Gladius Jehovae et Geonnis*; aliis fortasse saltem nonnunquam erat clamor inconditus sine certis verbis. Ipsa quoque processio exercitus cum armis, curribus et equitibus, ingentem strepitum excitabat, qui fremitibus maris aut exundantium aquarum comparatur, Isa. 17, 17, 20. Jer. 28, 2. — Praelia in Bibliis non describuntur, sed paucissimis attinguntur. Velites procul dubio, aut apud alias gentes, praelium inchoabant; tandem phalanx protensis hastis citissimo cursu in hostem irruebat; hinc velocitas cursus in Bibliis magna laus militis, 2 Sam. 2, 19, 24. 1 Paral. 12, 8, 18. Ps. 18, 34, 55. Persepe singuli milites cum singulis manus contulisse videntur, ut fortitudinem ferè omnia agerent; hinc milites exacerbati, magnas strages edebant, et clades erant ingentes, 2 Paral. 15, 17. Stratagema saepe recurrens erat, divisio exercitus ex insidiis adoriri, Gen. 14, 1, 16. Jos. 8, 12. Jud. 20, 59. Dolus quoque malus in hostes licitus habebatur, in Bibliis verò non occurrit, nisi Gen. 34, 25, 34, ubi autem reprobat; nam factum Jabel Jud. 4, 17, 22, erat potius minus recta exceptio in collisione officiorum, quam dolus malus. Orientalium aggressio semper est, et erat quoque olim, vehemens; si verò in fortes irrumpit adversarios, terga vertunt, mox rursus majori impetu adorturi; Romanorum verò militum erat in acie stare, et impetum hostium sustinere, ad quod aliquid 4 Cor. 16, 5. Gal. 5, 1. Eph. 6, 14. Phil. 4, 17, 4. 1 Thess. 5, 8. 2 Thess. 2, 15.

§ 284. *Obsidiones*. — Si hostis imminet urbi, excubiae in turribus sedulo vigabant, et etiam in verticibus montium consiliebantur, et, quae observabant, per signa vel per nuntios significabant; Jerusolymae fontes quoque extra urbem obstruebantur, Isa. 22, 9, 11. — Hostes urbem, vel inopinatè opprimebant, vel ex insidiis, aut ex prodicione capiebant, vel assultu occupabant, vel fame et siti ad deditionem cogebant. Obsidiones, defectu machinarum, quibus moenia peremerant, diuturniores erant, et hinc non suscipiebantur, nisi alia media fecissent. Ante obsidionem urbs ad deditionem invitabatur, Deut. 20, 10. Isa. 56, 1, 20; 56, 8, 20. Si obsessi pactionibus se dedere cogitabant, procees ex urbe in castra hostium egrediebantur; hinc *egredi vel eire* idem est ac, *pactionibus urbem dedere*, 1 Sam. 11, 5, 10, 11. 2 Reg. 18, 21; 24, 12. Jer. 21, 9, 58, 17, 18. 1 Machab. 6, 49. Antiquissimo aeo hostis urbem coronà simplicem, duplicem, aut etiam triplicem cingebat, et assultu urbem capiebat, quod et recentiori aeo fieri consuevit, si spes successus affulgebat; hinc descendunt trixte de obsidione phrasae: *Castra contra urbem metri*, et *angustiare*, quia obsessis iam fuga interclusa erat, Jos. 10, 5. Jud. 9, 50. 1 Sam. 11, 1. 1 Reg. 19, 17. 2 Reg. 25, 1. Isa. 29, 5. Nota autem jam etate Mosis erat quoque circumvallatio, et vallum seu agger Deut. 20, 18, 20, etsi dein primum 2 Sam. 2, 15, memoratur.

§ 285. *Circumvallatio*. — Circumvallatio ex coronà militum circa urbem orta est; quàm enim exercitus

saepè longiori tempore urbem coronà cingeret; castra per fossam contra eruptiones obsessorum munitabat, et, ne à tergo facillè impelli posset, aliam fossam extrinsecus, priori parallelam, parabat. Haec fossae diuturniori obsidione dilatabantur, et ex terrà effossa utrinque murus et turres extruebantur; ita novum contra urbem munitum munimentum exsurrexit in quo exercitus tuto degebat. Haec circumvallatio, de qua dicitur 2 Reg. 25, 1. Jer. 32, 4. Ezech. 4, 2; 47, 17; 21, 17; 27, 8, ita conclusit incolas urbis, ut fame, morbis, et hostium missilibus, lentè conficerentur, 2 Reg. 6, 28, 31. Ezech. 4, 10, 15; 5, 10, 15; 16, 47. Jer. 52, 24; 54, 17.

§ 286. *Vallum seu agger*. — Vallum seu agger primum medium fuit, quo alta et valida moenia superabantur, nempe declivis mons, ex aggesta terrà paratus, trabibus ex utraque parte, ne dirueret, munitus, versus moenia semper altior, ut tandem illa aequaret. Hic agger à circumvallatione obliquè versus debiliorem munitiois partem exaggerabatur, et id dicitur: וְשָׁבַל לְכֹלֵי לַיְדֵי, 2 Sam. 20, 15. 2 Reg. 19, 52. Jer. 6, 6; 52, 24; 55, 4. Ezech. 4, 2; 17, 17, 25; 26, 8. In aggerem missilibus pugnabant obsessi, et hostes ex aggere in moenia arma emittabant, donec arietem admovent posset, ut moenia perforarent vel perirumpent, ubi obsessi non raro intrinsecus secundum murum extruebant, et proximas domos, ut materiam acquirerent, diruebant, Isa. 22, 10. Interdum captos hostes insigniores in moenibus flagellabant, vel interficiebant, aut sacrificabant, ut hostes ad discessum permovent, 2 Reg. 5, 27. Muro autem perrupto, Ezech. 21, 27, hostes mox irrumpentes, majorem partem moenium diruebant, quod et aliàs fieri consuevit, si urbs pactionibus dedita fuit, 2 Reg. 14, 15. 2 Paral. 25, 25, 24. Ceterum *funibus trahere urbem in vallem*, 2 Sam. 17, 15, est vana jactatio proverbialis.

§ 287. *Consecratio victoriae*. — Victor olim arbitrario quidem jure in victos utebatur, humanitas tamen laudabatur. Victores omnia, non modò pecora, segetes, fructus ipsosque agros, hortos, domos et deos seu idola, sed etiam uxores et proles sibi attribuebant, et in servitum vendebant, imò crebrò quoque urbes ipsas evehebant, 2 Sam. 5, 21. 2 Paral. 25, 14. Os. 10, 5, 6. Jer. 46, 25; 48, 7; 45, 46. Virgines et uxores violabantur, Lam. 2, 11. Isa. 15, 16. Procees, et quicumque insigniores, milites et opifices qui arma parare et munitiones extruere possent, in dissitas regiones deportabantur. Victores tamen nequaquam omni suo jure utebantur, sed plerumque reges ipsos populos permittebant, et solummodò fidei suae adstringebant, ac tributa exigebant, ut nonnisi defectionibus et rebellionibus iteratis coacti, ad illa extrema descenderint, Gen. 14, 4. 2 Reg. 25, 34; 24, 1, 14. Isa. 24, 2. Jer. 20, 5, 6, etc. Capti autem omnibus spoliabantur, et nudi in servitum ducebantur. Si urbs vi capta fuit, omnes viri interficiebantur, mulieres et proles in servitum redigebantur, et levissimo quoque pretio vendebantur, Mich. 4, 11. Joel. 4, 5. Isa. 47, 5, 20,

54, 2. Paral. 28, 9, 15. Ps. 44, 15. — Hinc tantus planctus eorum qui victi erant. Fugiebant, qui poterant, Isa. 5, 6; 16, 1, 6. Jer. 4, 10, 15, 41, 5; 45, 6. Qui manebant aurum et argentum abijciebant, ut ab immanitate militum tutiores essent, Ezech. 17, 19, confugiebant in specus in verticibus montium, et in rupes, quae idèd tropico pro religio et asylo veniant, ut ipse quoque Deus saepe rupes dicitur, Jud. 20, 47, 48. Jer. 4, 29; 16, 16; 22, 20. Ezech. 7, 7, 17. Isa. 26, 4. Haec calamitatem prophetae nonnunquam representant tanquam gravem ebrietatem, cujus incommoda à generosis illarum regionum vinis multò majora sunt; et quemadmodum sors hominis dicitur calix, ita quoque haec sors tristissima dicitur calix tubationis, Jer. 25, 15, 51. Nah. 5, 11. Zach. 12, 2. Ps. 75, 9.

Victor, si agit ulior injuriarum, non raro arbores succidebat, fontes obstruebat, agros lapidibus opplebat, et solum in multos annos redebat sterile. Id Hebraei qui dem, Deut. 10, 19, interdicitur erat; at praetermissum non fuit, 1 Paral. 30, 4. 2 Reg. 3, 18, 25. Capti reges et procees vinciebantur, excabantur vel mutilabantur, humi prostrati pedibus calcabantur, et interficiebantur. Capti nonnunquam quoque superspinas prostrati, serrà dissecabantur, vel machinis triturationis contrebantur, 2 Sam. 12, 21. 1 Paral. 20, 5. Jud. 8, 5. Non raro senes et proles et mulieres interficiebantur, e cadavera prolium in acervos accumulabantur, 2 Reg. 8, 12. Os. 10, 14; 14, 4. Isa. 15, 17, 18; imò uterus quoque gravidarum dissecabatur, Isa. 45, 16, 48. 2 Reg. 8, 12. Amos. 4, 15. — Lex Moesia similia non praecipit; nam nec excisio Channanzorum, de qua posthac loquimur huc pertinet, neque etiam huc trahi potest anathema, seu votum irrevocabile, quo omnia viva interfectioni, reliqua vel igni vel sacrario addeebantur, urbs solo aequabatur, et locus sale conspergebatur, maledicto addito in illum, qui rusius urbem aedificaret, i. e., munitionem restitueret, Lev. 27, 21; 28, 29. Num. 18, 14. Deut. 15, 17; id enim in exemplum justitiae vindicative, in urbes idololatras, ad deterrandos alios statum erat. Alioquin populi victi solùm tributarii fiebant, 2 Sam. 8, 6; 14, 2. 2 Reg. 14, 14; sed hoc ipsum olim erat magne ignominiae, quae in deos quoque, tanquam imbecilles, redundabat, 2 Sam. 8, 16; 14, 2; 2 Reg. 19, 8, 15. Isa. 7, 20. Ps. 9, 21.

Victores gaudio et laetitia diffundebant. Victoria undique ex montibus proclamabatur, Isa. 42, 11; 45, 9; 52, 7. Jer. 50, 2, 25. Ezech. 7, 7, 17. Nah. 2, 1. Militibus et victoribus omnes, et ipse quoque mulieres cantantes et saltantes, occurrebant, Jud. 11, 54, 57. 1 Sam. 18, 6, 7. Epinicia exarabantur, et heroum quoque, qui ceciderant, laus canebatur, 2 Sam. 4, 17, 18. 2 Paral. 35, 25. Jud. 5, 4, 31. Daut. 15, 1, 21. Erigebantur victoriae monumenta; 2 Sam. 8, 15. Ps. 6, 4, et arma hostium templis consecrabantur, 1 Sam. 31, 10. 2 Reg. 8, 7; 11, 10. 1 Paral. 11, 10. Bonè meritis dona et matrimonia honorifica offerebantur, Jos. 15, 7. 1 Sam. 17, 25; 28, 17; 2 Sam. 18, 11. Sub Davide ordo quoque heroum honorificentissimus in,

stitutus erat, 2 Sam. 23, 8, 59. 1 Paral. 11, 40, 50.— Cadavera hostium à pluribus gentibus, avibus et feris dissecanda relinquebantur. Id prophete, ut convivium sistant, quod Deus, iudex populorum, feris preparat, 1 Sam. 17, 44. Jer. 23, 55. Zeph. 1, 7. Non raro quidem cadavera insigniorum consanguineis reddebantur, 2 Sam. 2, 52; 21, 14. Ezech. 59, 14, 14. 2 Mac. 12, 15; interdum vero contumelias affliciebantur, Jud. 7, 27. 1 Sam. 51, 8. Hebræi ob leges de immunditie, cadavera sepelire, et milites se ab immunditie, tactu cadaverum contractâ, purificare tenebantur. Num. 51, 19, 21.

§ 288. *Rigor antiqui juris bellici.*—Jus belli olim ubique terrarum erat rigorosum et immane; quare Hebræis condonandum, si nonnunquam eodem rigore usi sunt, ut per hujusmodi exempla aliis gentibus terrorem incuterent, eas ab offensionibus deterrent, et suæ tranquillitati consulerent. Nec omnia, quæ egerunt Hebræi, probanda aut excusanda sunt, 2 Reg. 15, 46. 2 Paral. 25, 12. Jud. 8, 4, 21. 20, 1, 50; neque etiam omnis rigor, quo usi sunt, dammandus est; nam jure gentium naturali licet hosti tot tantaque mala inferre, quot et quanta, ad alias gentes à læsionibus deterrendis, necessaria sunt. A mansuetudine autem et immanitate gentium dependet, quæ mala ad hunc finem sufficiant. Si mutata rerum facie nunc in Europâ jus belli, tacito consensu populorum, humanius est: hoc jure antiquiori non poterant, nisi vellent omnibus aliorum læsionibus parere. Num. 31, 14, 15. 2 Sam. 12, 51, coll. 2 Sam. 10, 1, 5; 11, 1. Amos 1, 15, et 2 Sam. 8, 2, coll. 2 Reg. 5, 27. Amos 2, 1. Hebræi tamen perquam erant aliquantulum mitiores, 2 Sam. 8, 2. 1 Reg. 20, 50, 45. 2 Reg. 6, 21, 25. 2 Paral. 28, 8.

§ 289. *Hebræorum jus belli in Chananaeos.*—Causa expulsiōnis Chananaeorum, Gen. 15, 16, dicitur fuisse morum corruptio, quos descripsit invenies Sapient. c. 12. Moses quidem singula Chananaeorum flagitia non enumerat; neque enim erat opus, quàm satis comperta ea essent Hebræis. Inquit tamen Deut. 12, 31: *Omnes abominations, quas aversatur Dominus, fecerunt, diis suis offerentes filios et filias, et comburentes igni.* Tale igitur ac tam detestabile hominum genus delere volens Deus usus est operâ Hebræorum, quibus regionem Chananaam concessit, ut, adversus alteros justitiam suam exerceans, suâ erga alteros beneficentiâ uteretur, atque ut illi alieno exemplo edocti divinis præceptis temperare, fœdusque ac barbaros mores aversari discerent. His positus, quibus satis superque vindictæ occupatio regionis Palaestiniensis per Hebræos, non erit tamen supervacanea cætera supersequi, quo, quævis non diserit in S. Scripturâ dicuntur, tamen ex historiâ Patriarcharum legitime concluduntur (1).

(1) Menochius, de Repub. Hebr. L. 1, c. 2, quæst. 9: *Nec desunt graves auctores, qui non tam primò occupatam, quam repetitam ab Hebræis fuisse Chananaam dicunt.*... Porrò S. Augustinus etiam e causam affert propter quam Chananaeos solo, quod inderant, exturbare placuit, ita enim scribit: *Quia Chananaei excepto illo peccato, quòd possessionem*

Abraham cui Deus regionem Chananaam promisit cum servis et gregibus suis, pasqua hujus regionis occupaverat, atque puteis, quos fodit, et altariis, quæ adificavit, voluntatem, sibi hanc regionem propriam habendi, declaraverat, Gen. 12, 5, 6, 8, 9; 21, 35, 50, conf. 15, 4; 14, 18; 15, 7, 45, 21; 17, 8. Conf. supra § 45. Ille patriarcha eam dein non Ismaeli, sed Isaac reliquit, qui rursus eam non Esau, sed Jacobo assignavit. Chananaei quidem jam erant in regione, Gen. 12, 6; sed pauci, qui aliquos duntaxat districtus tenebant. Patriarchæ itaque hæc pasqua sibi propria reddiderunt, et 215 annos possederunt, neque Jacob et filii ejus, in Ægyptum migrantes, regionem abdicarunt; animo enim revertendi discesserunt. Gen. 58, 21, 22; 48, 4, 21, 22; 49, 1, 26, conf. 1 Paral. 7, 21, 24. Meranfilus autem illis in Ægypto, Chananaei aucti, illa pasqua occuparunt, atque Hebræis regione excluderunt, qui proinde jure suo regionem repetebant, et quàm spes cessionis spontaneæ nulla affugerat, jure armis utebantur. Transactionem pacificam offerre, Chananaeorum fuisset, quibus jus Hebræorum apprime notum fuit; quòd si rem armis experiri maluerunt, omnia consecutaria sibi imputare debebant. Jos. 11, 19; 5, 26. Conf. Jaassens Hernen. sacra vol. 1, p. 90, seqq.

§ 290. *Præda, stipendium.*—Ad consecutaria victoriæ spectat imprimis præda, quæ militum labores remunerabat, et hinc eius singularem lætitiâ creabat; Gen. 49; 27. Exod. 15, 9. Jud. 5, 50. Isa. 9, 2, 5. Joel 4, 11. Ezech. 29, 18, 20. Ps. 119, 462. Milites enim antiquiori ævo, etiam sub regibus, exceptis præfectis et prætorianis, stipendio carebant, sed ex suis facultatibus, et ex illis, quæ à parentibus submittebantur, victabant, Jud. 20, 10. 2 Sam. 17, 17, 20. Recentiori demum ævo reges annuam in urbibus deponebant, 2 Paral. 17, 12; 52, 28. Milites conducti, fortasse exemplo Phœnicum, Ezech. 28, 11, occurrunt quidem 2 Sam. 10, et 2 Paral. 23, 6, 9; sed de prædâ nihilominus participabant, et merces non militibus, sed regi, eos clocanti, soluta fuisse videatur. Sub monarchiâ persiâ stipendium militare invaluit; ast prædâ præmium militare mansit. Machabei, exemplo Græcorum, stipendia solvebant, 1 Mach. 14, 52. Hinc stipendium in novo Fœdere sæpè occurrit, et etiam tropicè usurpat, Luc 5, 14, Rom. 6, 25. 1 Cor. 9, 7. 2 Cor. 11, 48. 2 Tim. 2, 4.—Prædæ autem deputabantur non modò bona quæcumque, sed etiam captivi

et alienam invaserant, multa nefanda et inaudita crimina committentibus, in tantum, ut quando Dominus et Sodomanam et Gomorrhiam subvertibat, dixisse legatur: *Necdum enim complete sunt iniquitates Amœrheorum et expectabat Dominus, ut aut converterentur, et agerent penitentiam; aut certè si converterent, mensuram implentes, justissimum Dei sententiam sustinerent.* Quia ergo eos dupliciter invenit reos et divina censura, pro eo, quòd et terras alienas invaserant, et postea scelera et crimina inaudita commiserant, justo judio puniuntur, et Israelico populo antiquiorum possessio reformatur. Hæc Angerstinus.

virti et mulieres, puellæ et pueri, imprimis in urbibus vi captis, in quibus omnes in servitutem redigebantur. Gen. 14, 11, 12. Jud. 5, 50. Milites Hebræi, Num. 31, 48, 54, sibi attribuebant quidquid arripuerant, exceptis solis pecudibus et hominibus. Res magni pretii interdum bellidux sibi vindicabat, Jud. 8, 24, 25, quod David imitatus, thesaurus pro extruptione templi collegit, 2 Sam. 8, 11, 12, 50. 2 Paral. 28, 14, 19; 29, 2, 5. Pecudes autem et homines congregabantur; et numerati, in duas partes dividebantur, quarum altera cedebat illis qui domi remanserant, sed hi quinquagesimam partem levitis tradere tenebantur; altera vero ad milites pertinebat, qui quingentesimam duntaxat partem sacerdotibus tradebant; conf. Gen. 14, 20. Inter milites partitio erat æqualis, sive prelio interfuissent, sive interim castra custodissent, 1 Sam. 30, 20, 25. Hinc, ut portiones fieri possent æquales, pecudes et homines capti, venditi, et pecunia distributa fuisse videntur. Ast si urbs anathemati subjecta fuit, præda omnis interdicta erat; raro exceptio locum habuit, Deut. 2, 54; 5, 7. Num. 21, 5. Lev. 27, 28. Jos. 6, 24, 26, 28; 10, 28, 50; 11, 11.

Præda, quam retulerunt Hebræi ab Ægyptiis, Exod. 3, 22, 44, 2, cedebat, momento Benefræio ad Exod. 3, 22, in compensationem servitutis, et laborum, quæ tæcniis pertulerant Hebræi in Ægypto. Adde omnia quæ Hebræi secum sumere non poterant, Ægyptiis relicta fuisse.

PARS III.

DE ANTIQVITATIBVS SACRIS.

CAPVT PRIMVM.

CONSPECTVS HISTORIÆ RELIGIONIS BIBLICÆ.

§ 291. *Religio usque ad diluuium.*—Protoparentes nostri, omni experientia destituti, ab ipso Deo educantur, et ad agnitionem Creatoris et gubernatoris universorum, atque ad morum disciplinam ducebantur, imprimis per illud interdictum de amore cognitionis boni et mali, id est, in cuius interdicto ratio hominis cognitio boni et mali moralis excolebatur; id enim phrasis, וְלֹא יִדְעוּ בֵּינָם בֶּטוֹר וְרָע, ex usu loquendi hebræico, significat, Gen. 2, 8, 20. Hinc nempe primi homines observant, non solum esse eis aliquid intelligentis supernum, à quo ipsi et omnia alia dependant, sed etiam, non pro lubito quæcumque esse agenda, sed discernenda, quæ hinc supremo rerum omnium Domino placent et quæ displiceant. Ex castigatione quæ violationem interdicti subsequuta est, discant protoparentes iustitiam Dei, ast simul etiam speciem misericordiæ ejus accipiebant. Deus enim, postquam poenam serpentis inflicta exhibuerat, malorum, quæ eis, coronique posteris annuntiare volebat, gravitatem temperavit, promissio fuit *Alipho*, qui olim ex femina nasciturus, et serpentem, invisum istum ac perennem inimicum, omniumque malorum auctorem, tandem concuclitatus esset.—Accessit redargutio Caini in fratrem exacerbat, et ejusdem deinceps fra-

tridici relegato permolesta, quæ, coarctis et posteris ob oculos versans, perpetuò inclamabat, malum esse Deo exosum, et penâ dignum.—At progressu temporis quàm plura delicta manerent impunita, plurimi, sensuatiæ et levitate alrepti, negligebant illa monita divina in factis posita, atque potentiores opprobriabant infirmos et debiles, omnique cædibus et sanguine creabantur. Res jam circa annum 235 post hominis creationem (Gen. 4, 26, 6, 1), eò delapsa erant, ut Dei ultores necessarium esse duxerint, sese nomine filiorum seu cultorum Dei, disingere à reliquis tantquam filiis hominum, quæ, Dei oblit, humano impetu ad quæcumque audenda abripiebantur. Hoc malum per cœmibia cultorum Dei cum filiabus hominum, i. e., irreligiosorum, latius serpsit; hæ enim uxores, familias quoque piorum corrupserunt, quàm informationem prolium, ad quàm matres plus quàm patres contribuerunt, negligenter, atque ita progeniem nequiorum relinquerent. Hinc corruptio paulo post omne genus hominum ita pervasit, ut repetitis Dei monita per spiritum propheticum, Gen. 6, 5, nihil proficerent; quare diluuium subsoccutum est. Conf. infra, § 294.

§ 292. *A diluio usque ad Abrahamum.*—Hæc terribilibus omnium viventium strages, 120 annis antea, Gen. 6, 5, annuntiata fuit, ut Noehi familia agnosceret, eam esse à Deo immissam, ut insigni hoc facto, cuius memoria faciliè per omnes generationes conservaretur, patere, esse summum universorum gubernatorem, cui vita hominum displicent, et qui, etsi longanimis, nihilominus in scelerosos demum animadvertit. Accessit post diluuium monitio divina, omnem homicidam morte preletendum esse, et nullum porro diluuium fore; atque hæc securitatis sese signo visibili, arcu in nubibus, annexa fuit. Posteris Noehi hæc doctrina altâ mente reposerant, et, consilio adificanti turrim, ne dispergerentur, divinitus dissipato, faciliè observant id Deo displicens. Ita quoque illud, quod Nemrod aggressus est, vi regnum sibi condens, reprobantur, quod ipsum nomen Nemrod, *rebellis*, et proberbium: *Sicut Nemrod venator potens coram Jehovah, inuit.* Ast progressu temporis, homines rudes, sibi consulerent non valentes, et imaginatione ducti, copurunt diversis objectis vim sublimiorum et divinum tribuere, et ab his opem expectare. Ita in numina transformata sunt saxa, arbores, animalia, venti, fluvii, sol, luna, astra, defuncti homines, etc. Accesserunt demum imagines sculptæ, altaria, templa, etc. Primum quidem, Deus creatorem et gubernatorem universorum, et hæc creaturas simul venerabantur; paulo autem post, Dei oblit, hæc sola adorabant, et cum hæc ficta numina morum probatorem non curarent, disciplina quoque morum magis magisque negligebatur, ut tandem plurima gravissima scelera nihil fierent, imò et in cultum deorum vertebantur.

§ 293. *Abraham, Isaac et Jacob.*—Corruptione hæc novâ se latius diffundente, Deus vocavit Abrahamum, cuius majores inde à primo homine religionem et morum probitatem custodiverunt, Gen. 5, 1, 52; 11, 10,